

Амбіції Франції на лідерство – реалістичність втілення

Віктор Замятін,
директор політико-правових програм Центру Разумкова

Василь Юрчишин,
директор економічних програм Центру Разумкова

Від початку року Франція дещо несподівано стала вирізнятися серед країн-засновників Європейського Союзу і НАТО риторикою, однозначно спрямованою на підтримку перемоги України у війні проти росії, надання Україні якнайбільшого сприяння в її намірах вступити до ЄС і НАТО. 27 лютого 2024 р. президент Франції Е. Макрон навіть виступив з резонансним припущенням, що можливо, західним країнам доведеться направити свої війська в Україну, що викликало вкрай несхвальну реакцію в Німеччині і США. Тоді керівництву Франції довелося пояснювати, що про безпосередню участь Заходу в боях в Україні не йдеться. Проте, Макрон змусив реагувати і західний світ, і Китай, і Росію, а отже, він зробив очевидну заяву на посилення ролі своєї країни в глобальних процесах.

Критика позиції Макрона в світі, однак, не може заперечити, що хоча дійсно риторика французького президента значно випереджає реальність, однак щонайменше від початку року, дійсно йдеться про значну активізацію Парижа і в питаннях протистояння російській агресії та розбудови нової євроатлантичної безпекової моделі із значним посиленням ролі Європи, і в питаннях консолідації європейських демократичних сил на тлі очевидного зростання впливу сил, які традиційно вважаються праворадикальними (зокрема, у Франції це «Національне об'єднання» на чолі з М. Ле Пен).

На цьому тлі відбувається помітна активізація українсько-французьких контактів, що безумовно, є позитивним зрушенням. Звичайно, нам, українцям, привабливішою і змістовнішою є нинішня позиція Франції. Втім, як справедливо вказують міжнародні коментатори, не все так просто в питанні відповідності риторики Парижа реальній картини, де такі вагомні чинники, як внутрішня і зовнішня підтримка (насамперед, в ЄС і НАТО) грають не на боці президента Макрона. Відтак, не варто покладатися лише на сприятливу риторіку.

«Ідеальний шторм» для оновлення Євросоюзу. Два роки повномасштабної російської агресії продемонстрували високу мінливість сучасного світоустрою, спричинили численні і разючі зміни у світовій політиці і глобальній економіці, часто такі, які до цього навіть важко було уявити.

Європейські уряди були заколисані надійністю НАТО, а з тим і неможливістю широкомасштабної війни в Європі. Російська агресія і мужня боротьба України виявилися «ідеальним штормом» для Євросоюзу, показали недоліки його мирної стратегії, змусили усвідомлювати потреби посилення системи безпеки і збільшення інвестування в оборону (ЄС і НАТО). Поряд з цим, інституційна суперечливість – коли одна країна спроможна заблокувати вкрай необхідні і термінові рішення стосовно зміцнення своїх можливостей жорсткої сили та надання військової допомоги партнерським країнам – поставили під сумнів взагалі спроможність НАТО виступати гарантом миру¹.

З початком війни в Україні проявилася особлива роль США у захисті демократичного світу, саме США відіграли позитивну роль у консолідації навколо допомоги Україні інших миролюбних країн². Послаблення ж позицій США у рік президентських виборів, хоча й було неочікуваним та недоречним (оскільки «допомагати стільки, скільки буде потрібно» виявилось проблематичним), однак прискорило об'єднання зусиль європейських країн для підтримки України. Більше того, певна відстороненість США змусила провідні європейські країни переглянути власне ставлення до європейського розвитку, оновити цільові установки «стратегічної автономії», нерозривну єдність перспектив війни в Україні та забезпечення безпеки демократичної Європи³.

¹ Raik K., et al. Tackling the Constraints on EU Foreign Policy towards Ukraine: From Strategic Denial to Geopolitical Awakening. – <https://www.ceps.eu/ceps-publications/tackling-the-constraints-on-eu-foreign-policy-towards-ukraine/>.

² Carnegie Experts on the Ukraine War's Long Shadow. – <https://carnegieendowment.org/2023/02/23/>.

³ До таких питань Центр Разумкова неодноразово звертався у попередніх публікаціях. Див., зокрема: Економічні свободи для зміцнення соціально-економічного розвитку України в умовах глобальних трансформацій. / К.: Центр Разумкова, 2020. Геополітичні та геоекономічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі. / К.: Центр Разумкова, 2022. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. / К.: Центр

Нагадаємо, мужня протидія України російському агресору критично вплинула на світосприйняття самих європейців, зокрема:

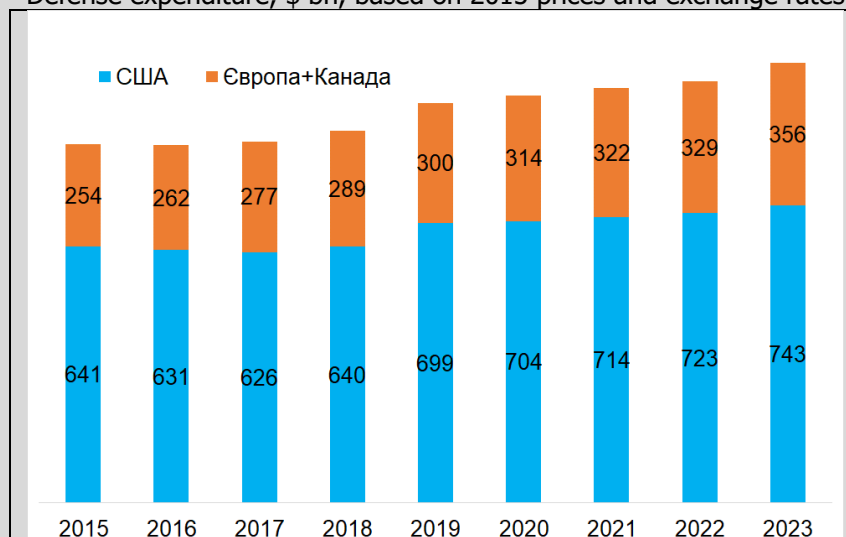
- послабила позиції тих сил, які наполягали на потребах мирного співіснування європейських країн з авторитарними, а також розбудові Європи з врахуванням інтересів росії;
- актуалізувала питання практичного втілення засад європейської безпеки, що проявилось, зокрема, у збільшенні видатків на безпеку та оборону;
- зміцнила позиції і впливовість країн Центральної та Східної Європи, які набагато краще розуміли ризики «м'яких» відносин з росією.

Більше того, для європейців суттєво актуалізувались питання безпеки і оборони, зокрема у фінансуванні потреб НАТО, чому посприяд Д. Трамп, попередивши про ризик для окремих країн у разі невиконання ними домовленостей про 2% фінансування оборони (врізка «Фінансування оборонних потреб країн НАТО»).

ФІНАНСУВАННЯ ОБОРОННИХ ПОТРЕБ КРАЇН НАТО

Країни НАТО зобов'язалися витратити щонайменше 2 відсотки свого ВВП на оборону з метою забезпечення військової готовності Альянсу і стримування будь-яких потенційних нападів. Оскільки таке положення не є нормативною вимогою, то низка країн відверто його не дотримувалась⁴, очікуючи, що лівова частка фінансування США (близько 70%) триватиме (діаграма «Загальні витрати на оборону країн НАТО»)

Загальні витрати на оборону НАТО, у цінах і курсах 2015 р., \$ млрд
Defense expenditure, \$ bn, based on 2015 prices and exchange rates

Деяке збільшення витрат сталося після першої хвилі вторгнення росії до України (Крим, Донбас) у 2014 р. На той час лише три члени Альянсу дотримувалися 2%-критерію. А у 2022 р. (після вторгнення) витрати на оборону все ж зросли в кількох країнах.

Більшість країн, витрати яких перевищили 2%, або мають спільний кордон з Росією, або знаходяться поблизу лінії фронту війни в Україні⁵. Так, Польща у 2023 р. витратила на оборону більшу частку свого ВВП, ніж будь-яка інша країна-член НАТО – 3,9%. Сполучені Штати посіли друге місце з показником 3,49% (діаграма «Витрати на оборону окремих країн»), однак є недосяжними лідерами у абсолютних показниках фінансування.

Разумкова, 2022. Політичні, економічні і структурні наслідки російської агресії для України і світової спільноти. Завдання економічного відновлення України у повоєнний період з врахуванням євроінтеграційних пріоритетів. / К.: Центр Разумкова, 2023. Вказані та інші публікації знаходяться у вільному доступі на сайті Центру Разумкова, <https://razumkov.org.ua>.

⁴ Hawkins D. See which NATO countries spend less than 2% of their GDP on defense. – <https://www.washingtonpost.com/politics/2024/02/12/nato-countries-defense-spending-gdp-trump/>.

⁵ Hawkins D. See which NATO countries spend less than 2% of their GDP on defense. – <https://www.washingtonpost.com/politics/2024/02/12/nato-countries-defense-spending-gdp-trump/>.

У гонитві за європейським лідерством. На початку 2024 р. багато експертів (ми, у тому числі) висловлювало переконання у тому, що Німеччина впевнено посяде місце європейського лідера у допомозі Україні⁶. Однак, відмова канцлера Німеччини О. Шольца взяти ініціативу в свої руки (після початку політичної кризи у США, яка триває) і погодитися на постачання потужного наступального озброєння до України, відновила сумніви всередині країни і за кордоном щодо серйозності повороту Німеччини, її так званої *Zeitenwende*⁷.

При цьому, дещо неочікувано, на центральне місце у формуванні оновленої Європи дедалі впевненіше почала претендувати Франція. Сьогодні Франція надсилає зброю і тренує українських військових, але Макрон наполягає на тому, що реальність вимагає набагато рішучіших кроків і дій, спрямованих на захист Євросоюзу і перемоги України. Причому, таке зміщення акцентів, ймовірно, зумовлене ідеологічними, безпековими та й економічними обставинами.

Стосовно ідеологічних, нагадаємо, що Макрон був (і значною мірою є) ініціатором т.зв. «стратегічної автономії» або європейської «незалежності», яка (за визнанням широкого кола фахівців) могла як зміцнити Євросоюз, так і спровокувати послаблення європейської безпеки та оборони⁸. Доречно нагадати, що Макрон з перших днів свого президентства є послідовним ініціатором проекту «Європейської стратегічної автономії» – саме у своїй першій Сорбоннській промові 2017 р. він окреслив цю концепцію та закликав європейців робити більше в галузі безпеки й оборони, а також у таких сферах, як захист клімату, промисловість і технології⁹. Однак, зважаючи на конформістську позицію тодішньої канцлерки Німеччини А. Меркель, цей проект не міг мати шансів хоча б на його розгляд на загальноєвропейському рівні¹⁰.

Взагалі у 2010-х роках, коли імперські зазіхання росії були вже очевидні і фактично залежали лише від часу, Німеччина (навіть після першої хвилі вторгнення у 2014 р.) наполягала на тому, що не можна провокувати росію на подальшу ескалацію, а її канцлер спонукала до підписання т.зв. «мінських

⁶ Німеччина на шляху до відновлення лідерства. / К.: Центр Разумкова, 2024. – <https://razumkov.org.ua/statti/nimechchyna-na-shliakhu-do-vidnovlennia-liderstva>

⁷ Ross J. France's Pivot to Europe. – <https://ip-quarterly.com/en/frances-pivot-europe>.

⁸ The EU's Rise as a Defense Technological Power: From Strategic Autonomy to Technological Sovereignty. – <https://carnegieeurope.eu/2021/08/12/eu-s-rise-as-defense-technological-power-from-strategic-autonomy-to-technological-sovereignty-pub-85134>

⁹ Вебер Г. Комунікація а-ля Макрон. – <https://www.ipg-journal.io/ua/regioni/jevropa/komunikacija-a-lja-makron-1723/>

¹⁰ Лазарева А. «Стратегічна автономія Європи». В чому помиляється Макрон і чому на це (поки що) можна не зважати. – <https://tyzhden.ua/stratehichna-avtonomiia-ievropy-v-chomu-pomyliaetsia-makron-i-chomu-na-tse-poky-shcho-mozhna-ne-zvazhaty/>.

домовленостей»¹¹, вкрай принизливих для України. На той час міністр закордонних справ Німеччини Ф-В.Штайнмайер був ініціатором проведення на окупованій частині Донбасу виборів, не очікуючи деокупації («формула Штайнмайєра»). Хоча заради справедливості слід зазначити, що позиція керівництва Франції на той час мало відрізнялася від згаданої вище. Сьогодні риторика нинішнього канцлера ФРН Шольца, як і інших лідерів Німеччини, залишається достатньо обережною, реальні дії і рішення Берліна як одного з «двигунів» європейської машини все ще далеко не до кінця відповідають як реальним потребам сьогодення на українських фронтах, так і створенню перспектив для об'єднаної Європи.

Така позиція, якби вона стала відверто домінуючою, могла б завдати непоправної шкоди системі європейської безпеки. На заваді цьому стала позиція президента Франції Макрона, який «опинився у правильному місці у потрібний час» і намагається скористатися можливістю зробити Францію провідною державою суверенного ЄС¹². Вагомість позиції Макрона посилюється тим, що довіра до США і віра у їх відданість демократичним цінностям зазнала певної девальвації, насамперед внаслідок затягування дискусій щодо підтримки України, що призвело до певних успіхів росії у війні. Значні шанси на перемогу Трампа на президентських виборах у США лише посилюють тенденції до зниження довіри і живлять європейські політичні рухи, що експлуатують антиамериканізм значної частки населення країн ЄС. Сьогодні для ЄС критичним є усвідомлення того, що, якщо США відмовляться від підтримки України (хоча сторони декларували відносини як стратегічне партнерство), то втрачається будь-яка впевненість у тому, що Америка не припинить підтримку Європи у разі розширення російської агресії.

Важливою особливістю трансформації позицій Макрона є те, що його нинішнє безпекове бачення ґрунтується на досвіді нещодавніх криз, від COVID-19 до війни в Україні, які виявили залежність Європи у сферах енергетики, стратегічних ресурсів і критично важливих технологій¹³. Для Європи ці ризики набувають особливого значення, оскільки вже зрозуміло, що зростання і розвиток країн дедалі більше базуватимуться на інноваційних і технологічних досягненнях (лідерами яких є США і Китай, а відрив від решти країн послідовно зростає), які, своєю чергою, набуватимуть суспільно-політичних характеристик¹⁴. Відтак, політичне і технологічне лідерство ставатимуть пов'язаними складовими, посилюючи одне одного, а з тим – посилюючи ризики бути відкинутими на периферію для тих країн, які «не встигатимуть» за викликами глобалізованого світу, які щоденно змінюються.

Між тим, ризики, пов'язані із «стратегічною незалежністю» стають дедалі «заплутанішими», оскільки економічна взаємозалежність, яка швидко поширювалась разом з прискоренням глобалізації в 1990-х роках, сьогодні перетворилася на виклик економічній безпеці, у т.ч. через економічний шантаж¹⁵. Так, з вторгненням росії в Україну стало зрозуміло, що залежність Європи від імпорту газу, нафти, вугілля та урану з росії є не лише питанням економічних вигод, а радше політичною і структурною помилкою, оскільки росія намагалася використати залежність Європи від імпорту сировинних та енергетичних ресурсів, домагаючись політичних поступок¹⁶.

Поряд з цим, ЄС не має належної інституційної бази для реагування на нові протекціоністські ризики США, якщо остання повернеться до *America first*, чи на зростаючі загрози китайської торговельної експансії, зважаючи на суперечності економічної політики у частині міжнародної торгівлі та інвестицій, міграційних і фінансових потоків¹⁷.

¹¹ Йдеться про Протокол та Меморандум про виконання його положень, підписані в Мінську у вересні 2014 р., та Комплекс заходів щодо виконання Мінського протоколу, підписаний в лютому 2015 р., після тяжких поразок України в Іловайському та Дебальцевському котлах.

¹² Ross J. France's Pivot to Europe. – <https://ip-quarterly.com/en/frances-pivot-europe>.

¹³ Macron Advocates for a 'Sovereign' Europe, Stresses Defence and Clean Energy Cooperation. – <https://www.weforum.org/press/2024/01/macron-advocates-for-a-sovereign-europe-stresses-defence-and-clean-energy-cooperation/>

¹⁴ Fabry E. Europe's response to the Sino-American rivalry. – <https://institutdelors.eu/en/publications/comment-leurope-repond-a-la-rivalite-sino-americaine/>

¹⁵ Зокрема, у період коронавірусної кризи, чітко проявились ризики, а з тим і політичні і соціальні втрати, пов'язані із стратегічними залежностями ЄС від поставок імпорту, концентрацією і залежністю від держави виробництва в деяких країнах. – Fabry E. Building the strategic autonomy of Europe while global decoupling trends accelerate, <https://institutdelors.eu/en/publications/en-building-the-strategic-autonomy-of-europe-while-global-decoupling-trends-accelerate/>

¹⁶ Altomonte C., Villafranca A. EU Economy: Fit for the Future? – <https://www.ispionline.it/wp-content/uploads/2023/02/Policy-Paper-2023-EU-ECONOMY-3.pdf>

¹⁷ Arancha González Laya, et al. Trump-Proofing Europe. – <https://www.foreignaffairs.com/united-states/trump-proofing->

Виявляється, що ледь не єдиним вагомим аргументом на користь лідерства Франції є оновлене ставлення до протидії російській агресії і підтримки України.

Трансформації риторики Макрона. Франція упродовж всього періоду протистояння України і росії відіграла помітну «миротворчу» роль. Париж, зокрема, виступив ініціатором започаткування т.зв. «нормандського формату»¹⁸ для обговорення російсько-української війни та пошуку шляхів врегулювання. Однак, часто така роль не співвідносилась з українськими інтересами. Так, вже у період широкомасштабної агресії президент Макрон висловлювався за те, щоб вирішувати конфлікт переговорами, в результаті яких Росія мала отримати «гарантії безпеки». Також він був прихильником розгортання діалогу між всіма (безпосередніми і опосередкованими) учасниками «конфлікту», стверджуючи, що Росію не можна принижувати, а також відсутності чинників, які б привели до війни Франції з росією. Вже після знаменитої заяви президента Макрона про можливість направлення західних військ до України міністр оборони Франції Лекорню намагався поговорити з російським міністром шойгу, і лише після цього в Парижі стали говорити про безперспективність такого діалогу¹⁹.

Причому така риторика супроводжувалась і заходами практичної політики. Зокрема, Франція, хоча й приєдналась до санкцій, все ж залишається одним з провідних іноземних інвесторів росії. Також Франція виступала за посилення обмежень на імпорт сільськогосподарської продукції з України, однак не підтримала пропозиції Польщі стосовно введення ембарго на імпорту агропродукції з росії. Та й у військовому плані – хоча Франція є одним з найкрупніших світових експортерів зброї, за обсягами військової допомоги Україні ця країна входить лише у другу десятку²⁰.

Не виключено, що на зміну риторики стосовно України вплинули і зміни у внутрішньополітичному середовищі напередодні всеєвропейських виборів. Так, на початку березня з заявою у підтримку України і засудженням агресора виступила головна опонентка Макрона Марін Ле Пен, яка до цього вважалась безумовним прихильником росії²¹. Не виключено, що і заява Ле Пен має кон'юнктурний передвибірчий характер. Однак у будь-якому випадку, Макрон змушений посилити войовничу риторику, поки на Заході ще спостерігається суспільна підтримка України.

Досі невідомо, наскільки довгостроковими і результативними будуть дії та наміри Макрона, наскільки вони підтримуватимуться союзниками і партнерами України. Деякі країни – країни Балтії, Польща, Чехія – вітають таку зміну (принаймні) риторики Макрона до більш реалістичного бачення загроз з боку Москви для всієї Європи. Інші – зокрема канцлер Німеччини, виявилися вкрай занепокоєними оновленим французьким «войовничим духом»²². Особливо, якщо згадати, що у вкрай гострому питанні – коли Київ має приєднатися до НАТО – деякі країни-члени – зокрема, країни Балтії, Польща, Франція – хочуть, щоб альянс виступив з офіційним запрошенням на саміті у Вашингтоні в липні цього року. Німеччина ж займає протилежну позицію²³.

Відтак, між провідними країнами Європи сьогодні спостерігаються значні розбіжності: Франція обвинувачує Німеччину в затягуванні допомоги Україні та навмисних спробах і намірах далі орієнтуватися на США (надання зброї Україні тільки після відповідних кроків США). Натомість

europa?utm_medium=newsletters&utm_source=twofa&utm_campaign=Israel's%20Self-Destruction&utm_content=20240209&utm_term=FA%20This%20Week%20-%20112017.

¹⁸ «Нормандський формат» започатковано 6 червня 2014 р. зустріччю в Бенувілі у Нормандії між обраним президентом України П.Порошенком, президентом Франції Ф.Олландом, канцлером Німеччини А.Меркель та путіним.

¹⁹ Розмови з російськими офіційними особами більше не в інтересах Франції – Сежурне. – Укрінформ, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3850044-rozmovi-z-rosijskimi-oficijnimi-osobami-bilse-ne-v-interesah-francii-sezurne.html>

²⁰ Dupuis O. President Macron's Ukrainian arithmetic. – <https://lithuaniantribune.com/president-macrons-ukrainian-arithmetic/>

²¹ "Putin's friend" Le Pen criticises Russia's war against Ukraine. – <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/03/14/7446404/>

²² Скофілд Х. З голубів у яструби. Чому Макрон раптом став таким жорстким щодо війни Росії в Україні? – https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c98ry4j48v4o_2

²³ Daalder I., et al. What Ukraine Needs From NATO? Advanced Weapons—and Clarity on What Membership Will Require. – https://www.foreignaffairs.com/ukraine/what-ukraine-needs-nato?utm_medium=newsletters&utm_source=twofa&utm_campaign=China's%20Economic%20Collision%20Course&utm_content=20240329&utm_term=FA%20This%20Week%20-%20112017

Німеччина звинувачує Францію у безрозсудній войовничості та суперечливості практичних дій та допомоги (французи насправді набагато відстають у постачанні зброї Україні порівняно з німцями).

Особливості політичного моменту. На президента Макрона, на відміну від президента США Джо Байдена, прем'єр-міністра Великої Британії Сунака, не тиснуть вибори: він переміг у 2022 р., його каденція завершується у 2027 р., і оскільки це друга каденція, то він уже не має права обиратися. Водночас, він має потужний вплив на обидві палати парламенту і на уряд.

Разом з тим, внутрішньополітична ситуація у Франції для Макрона далека від сприятливої. Згідно з квітневими опитуваннями компанії Ipsos, французьких громадян значно більше непокоять зниження їхньої купівельної спроможності, проблеми соціального захисту, імміграції, захисту довкілля, ніж війна в Україні (лише кожний четвертий вважає, що міжнародні кризи - це проблема для нього). Політику президента Макрона підтримують 29% громадян, і не підтримують – 65%, кількість незадоволених стабільно зростає²⁴.

Натомість від моменту виборів зростає підтримка праворадикальної, антиєвропейської в своїй риториці Марін Ле Пен, головної конкурентки Макрона. Очікується, що саме партія «Національне об'єднання» (Rassemblement National), яку очолює Ле Пен, набере найбільше голосів на червневих виборах до Європейського парламенту²⁵.

Очевидно, проблема Ле Пен була одним з подразників не лише для Макрона. Загроза її перемоги на національних виборах, а відтак і перегляду курсу політики, змусила ключові політичні сили країни координувати свої зусилля попри конкуренцію на виборах. Так, вісім політичних сил різних ідеологічних спрямувань, у т.ч. «Відродження» Макрона, соціалісти та екологісти, підписали Хартію солідарності та підтримки України, в якій вони закликають створити оборонний фонд у розмірі €100 млрд, надати засоби артилерії, ракети середньої та великої дальності, авіацію, та необхідні боєприпаси, заарештувати на користь України російські активи, заборонити імпорту з росії нафти, газу, урану, боротися з російською дезінформацією, сприяти відновленню України, підтримувати її в трансформації після війни.

Звернемо увагу на те, що висловлювання Макрона щодо можливості відправки західних військ до України, як і очікувалося, непопулярне у французькому суспільстві. Але є один досить цікавий момент: в опитуванні молодого покоління понад половини молодих громадян підтримали можливість втручання у війну в Україні, якщо цього вимагатимуть інтереси захисту Франції. Це опитування проводилося ще в грудні 2023 р²⁶, тобто до того, як Макрон оприлюднив свою думку, яку багато хто оцінив як контраверсійну. Таким чином, можна припустити, що Макрон опирається на думку молоді, і оскільки йому вже не потрібно завойовувати електоральні бали, хоче показати себе сміливим і рішучим лідером. У цьому контексті варто зазначити, що під час нещодавнього відбиття іранського удару по Ізраїлю Франція брала в цьому участь, незважаючи на можливі негативні наслідки всередині країни, де частка мусульманського населення зростає практично щорічно.

Ще один політичний аспект заслуговує на увагу. Партія президента Франції оголосила про створення на європейській арені нового альянсу «Нові європейці» (заснованого у березні 2024 р.), спрямованого на об'єднання всіх ліберальних сил Євросоюзу після виборів²⁷. Поки не зрозуміло, наскільки цей політичний проект матиме реалістичне втілення. Втім намір його створення підкреслює вагомість претензій Макрона на загальноєвропейське лідерство, незважаючи на період чергової політичної турбулентності всередині його країни і непрості відносини з канцлером Шольцем, які ставлять під сумнів стійкість французько-німецького «двигуна» європейської інтеграції.

Розбіжності в економічній динаміці. Ще однією особливістю сьогодення, яка підштовхує Францію до витіснення Німеччини з лідерських позицій у Євросоюзі, які ще недавно здавалися непохитними, є посилення економічного конкурентного змагання між двома країнами. Традиційно ніхто не піддавав сумніву те, що німецька економіка суттєво перевищує французьку, що було й вагомим аргументом у політичних впливах. Останніми ж роками, хоча за обсягами економічна віддаленість зберігається, однак

²⁴ Baromètre politique Ipsos-La Tribune Dimanche - Avril 2024.– <https://www.ipsos.com/fr-fr/barometre-politique-ipsos-la-tribune-dimanche>.

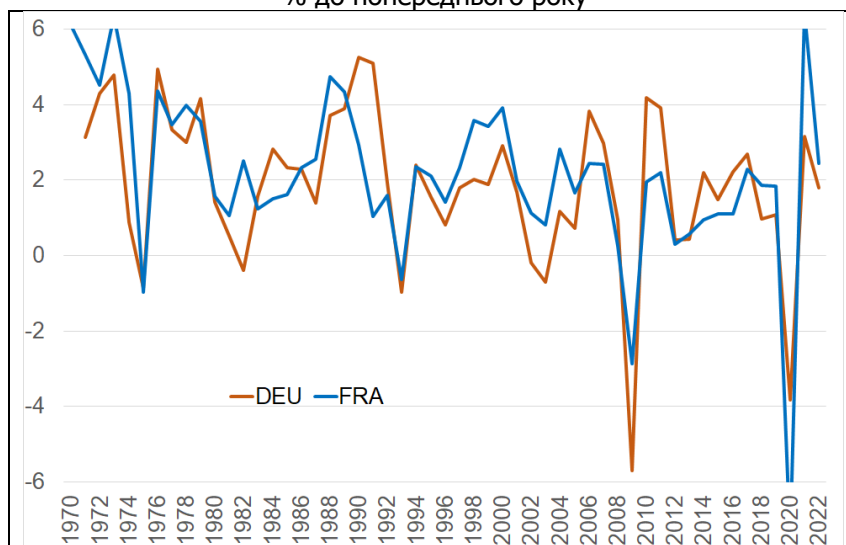
²⁵ Див. там же.

²⁶ «Regain de patriotisme » : 57 % des jeunes Français interrogés prêts à s'enrôler sous les drapeaux « en cas de guerre». – <https://www.leparisien.fr/societe/regain-de-patriotisme-57-des-jeunes-francais-interroges-prets-a-senroler-sous-les-drapeaux-en-cas-de-guerre-12-04-2024-35ZK3VMTFFBJPKSWOQ433R675Y.php>.

²⁷ Braun E., Wax E. Macron forms 'New Europeans' club to unite fragmented EU liberals. – <https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-new-europeans-unite-fragmented-liberals/>.

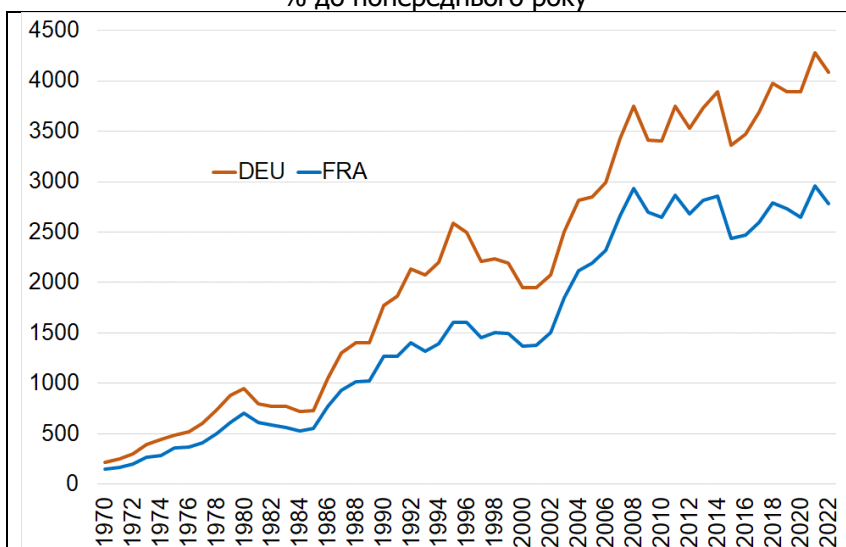
саме Франція демонструє дедалі більшу привабливість для іноземних та внутрішніх інвесторів. Хоча обидві економіки суттєво взаємозалежні, однак Німеччина, «заколосана» у попередні десятиліття дешевою російською енергетикою, здається, втратила темпи структурних трансформацій. Свідченням чому є нинішнє відносне послаблення німецької економіки порівняно з французькою.

Зростання реального ВВП,
% до попереднього року

Нагадаємо, з середини 1990-х років і до Глобальної фінансової кризи 2008-2009 рр. (ГФК) темпи економічного зростання Франції помітно випереджали відповідні темпи Німеччини (діаграма «Зростання реального ВВП»), завдяки чому величина економіки Франції поступово наближалась до економіки Німеччини. Однак, у Франції після ГФК управління країною очолили соціалісти (2012 р.), що загальмувало структурні трансформації. Як наслідок – країна вкрай поволі виходила з посткризових проблем, економіка Франції помітно загальмувала, що призвело до збільшення розриву між економічними динаміками (діаграма «Номінальний ВВП»).

Номінальний ВВП,
% до попереднього року

Тому амбітні плани нинішнього керівництва Франції (зокрема, президента Е.Макрона) напряму пов'язані з виведенням країни на шлях соціально-економічного прискорення, а у міжнародній політиці – формування «стратегічної автономії» Європи. Причому, досягнення обох цілей є можливим лише завдяки сильній обороні та конкурентній промисловій політиці, яка, з одного боку, стає невід'ємною від безпекових і оборонних потреб країни, з іншого – призведе до меншої залежності від третіх сторін²⁸.

²⁸ Макрон пов'язує майбутнє Європи з її «стратегічною автономією». – <https://interfax.com.ua/news/general/902996.html>.

Звернемо увагу, що такий підхід цілком співвідноситься з цілями і завданнями трансформації економічного середовища України.

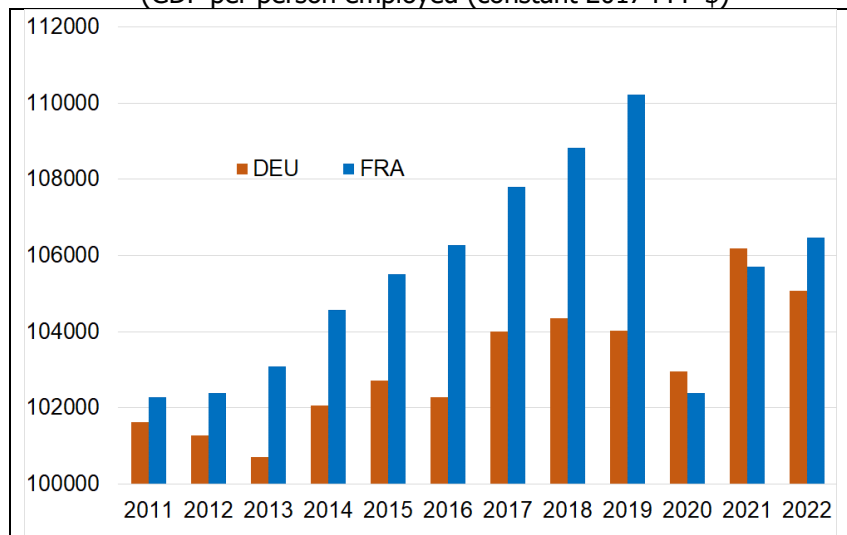
Основа для втілення таких завдань вже є і базується на тому, що рівень інвестицій у структурі ВВП Франції помітно перевищує інвестиційне «наповнення» німецької економіки. Так, останніми роками частка валового нагромадження капіталу у Франції складає 24-27% ВВП, натомість у Німеччині – 22-24% ВВП, що зміцнює виробничий потенціал країни, а також слугує позитивним чинником для входження іноземного капіталу.

Підтвердженням цьому може слугувати те, що останнім часом приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ) до Франції має досить стійкий характер. Так, починаючи з літа 2023 р. середньомісячний приплив ПІІ до Франції становив €3,5 млрд, Німеччині – €3,3 млрд, при тому, що обсяг французької економіки складає близько 70% німецького обсягу (тобто ПІІ мають помітніший вплив на економічне середовище Франції).

Є підстави стверджувати, що саме завдяки цьому виробнича продуктивність Франції у докоронавірусний період помітно перевищувала продуктивності економіки Німеччини (діаграма «*Продуктивність економіки Німеччини і Франції*»).

«Вирівнювання» продуктивності у посткоронавірусний період, вірогідно, мало тимчасовий характер (у т.ч. зумовлене гострішим протіканням пандемії у Франції). Принаймні переваги Франції у продуктивності відновилися у 2023 р. (діаграма «*Індекс продуктивності у 2023 р.*»).

**Продуктивність економіки Німеччини і Франції,
ВВП на одного працівника, постійні долари за ПКС
(GDP per person employed (constant 2017 PPP \$))**

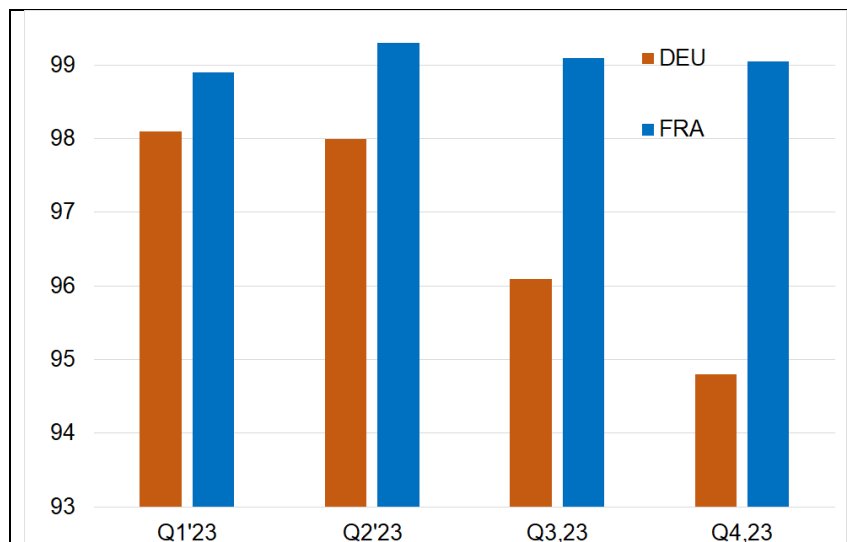

Звернемо увагу на те, що важливими характеристиками сучасних економік є їх готовність до «зеленого» переходу, який має стати основою конкурентних економік вже у найближчій перспективі. Російське вторгнення в Україну віддзеркалило залежність великих промислово розвинених європейських економік від імпорту вуглецевих енергоресурсів з авторитарних країн, а також їх рівень (не)готовності до т.зв. зеленого переходу – послідовному скороченні викидів вуглецю.

Зазначимо, що у Євросоюзі для посилення контролю за дотримання трансформаційних вимог розроблений і використовується багатокомпонентний Індекс зеленого переходу²⁹. За цим індексом останніми роками лідерські позиції утримують малі розвинуті країни – Нідерланди, Данія, Норвегія. При цьому, Франція має дещо кращі показники, порівняно з Німеччиною, що є цілком очікуваним, зважаючи на ще недавню високу залежність німецької економіки від «дешевих» російських ресурсів, які сьогодні відсутні. У рейтингу 2022 р. Франція посідала 5 місце (з оцінкою 55,1, у лідера – Нідерландів – оцінка 57,4), Німеччина – 7-е (оцінка 54,5).

Індекс продуктивності у 2023 р.

²⁹ Wyman O. The green transition index. – <https://www.oliverwyman.com/our-expertise/insights/2022/jun/green-transition-index.html>

Більше того, у частині перспектив зеленого переходу позиції Франції виглядають міцнішими, порівняно з позиціями Німеччини. Так, за Індексом зеленого майбутнього³⁰ у 2023 р. Франція посідає 9 місце з оцінкою 5,99 (лідером є Ісландія – 6,69), а Німеччина – 11 (5,92). Хоча відмінності незначні, однак, все ж є підстави стверджувати, що економіка Франції дещо краще налаштована на «зелений перехід», що посилює і економічні перспективи країни загалом, і водночас є аргументом на користь політичного лідерства.

Зорієнтованість економіки Франції на підвищення продуктивності і зелений перехід означає, що досить високий рівень внутрішнього поглинання (вироблюваної доданої вартості) цілком поєднується із значними внутрішніми заощадженнями, що дозволяє підтримувати вказаний вище належний рівень валового нагромадження капіталу. Відповідно це також дозволяє утримувати достатньо збалансованим зовнішньоторговельне сальдо (діаграма «Сальдо зовнішньої торгівлі товарами і послугами»).

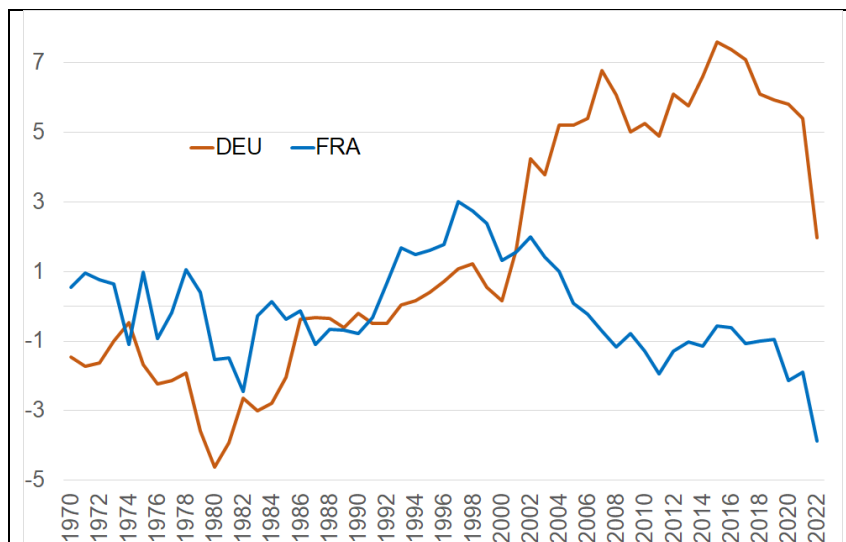
Поряд з цим, структура зовнішньої торгівлі Франції є достатньо диверсифікованою, що зменшує ризики надмірної залежності з політичних мотивів від того чи іншого торговельного партнера. Так, у 2022 р. обсяг експорту Франції до Німеччини сягнув \$85 млрд (14% загального), Італії – \$57 млрд (9,4%), США – \$49 млрд (8,1%).

Причому, навіть у частині головних партнерських країн торговельні дефіцити з одними з них значною мірою компенсуються позитивним торговельним сальдо з іншими (діаграма «Зовнішня торгівля Франції з головними економічними партнерами»).

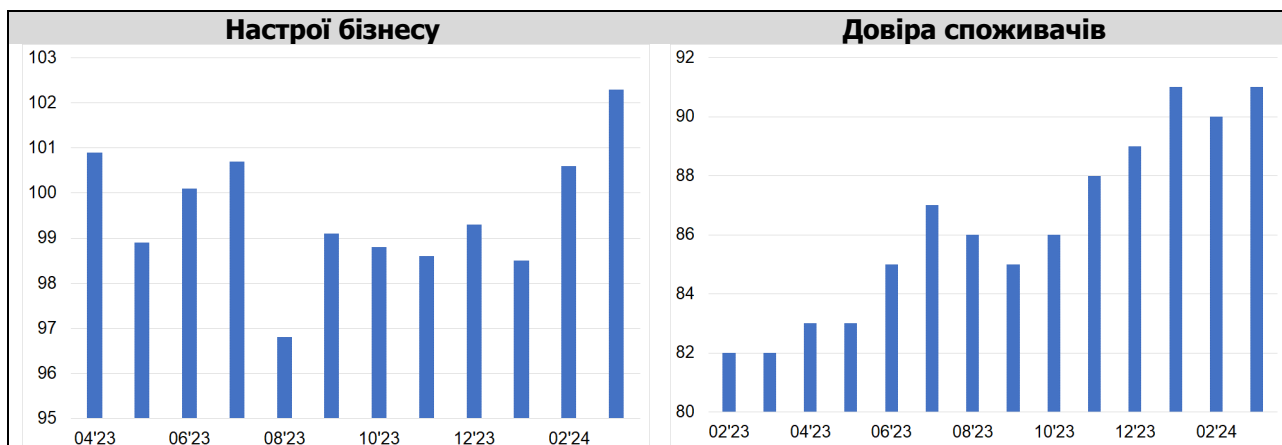
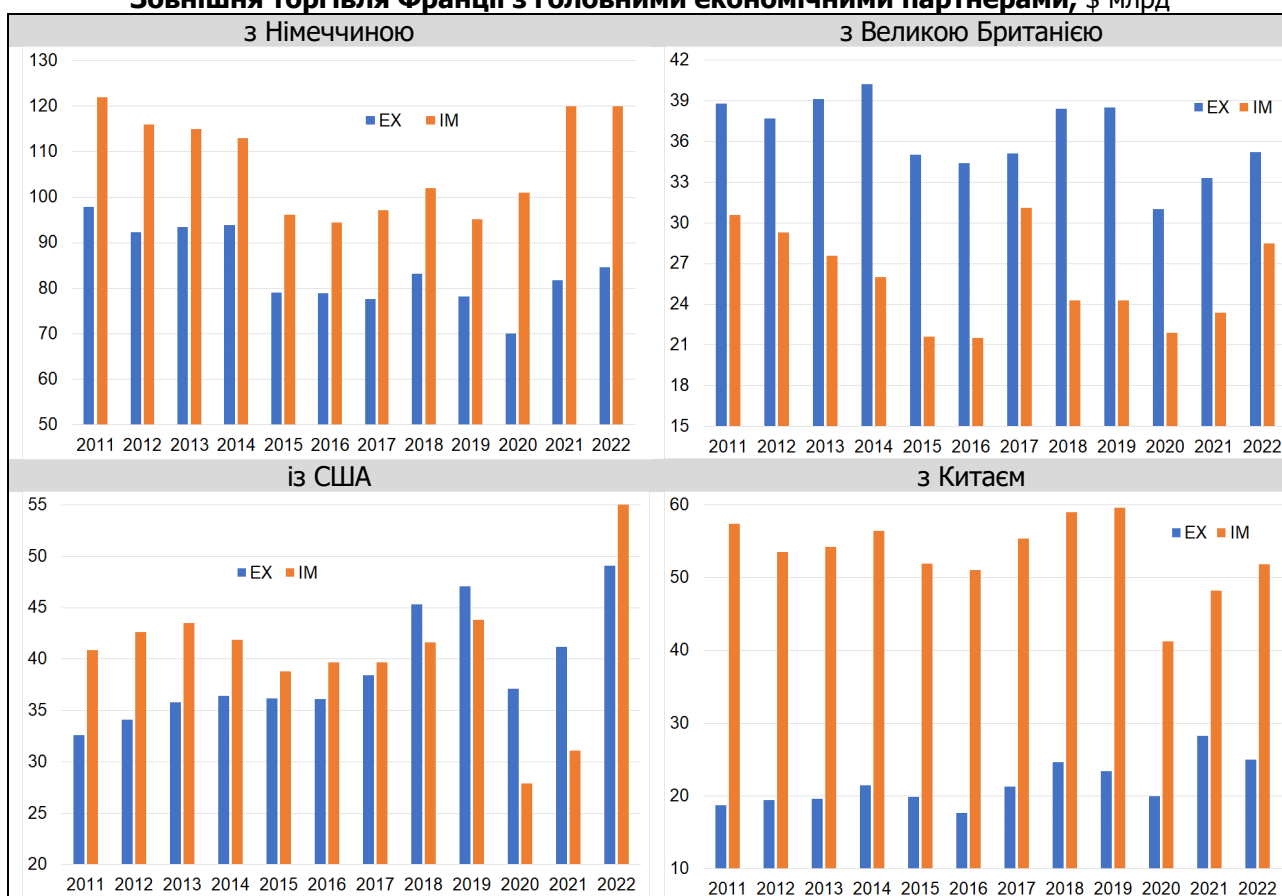
Вказане утримання вищої економічної динаміки слугує додатковим чинником покращення самопочуття бізнесу і домогосподарств, що, своєю чергою має позитивний зворотній зв'язок з економічною динамікою. Упродовж останнього року як настрої бізнесу, так і довіра домогосподарств (споживачів) демонструють вельми привабливу динаміку (діаграми «Настрої бізнесу» і «Довіра споживачів»).

Сальдо зовнішньої торгівлі товарами і послугами, % ВВП

³⁰ Індекс зеленого майбутнього оцінює здатність країни розвивати стійке низьковуглецеве майбутнє з чистими енергією, промисловістю, сільським господарством, інвестиціями у відновлювані джерела енергії, інновації та ін. – The Green Future Index 2023, <https://www.technologyreview.com/2023/04/05/1070581/the-green-future-index-2023>.

Зовнішня торгівля Франції з головними економічними партнерами, \$ млрд

Військова складова. Розвинута економіка Франції своєю важливою складовою має оборонну та військову компоненти. Між тим, Франція, як і більшість великих країн Євросоюзу, виділяє на потреби оборони менше 2% свого ВВП (діаграма «Витрати Франції на оборону»). Відносне збільшення витрат у структурі ВВП у 2020 р. має просте пояснення – у коронавірусний рік ВВП Франції скоротився на 6%, що при незначному збільшенні витрат надало високі відносні оцінки.

Зазначимо, що, вірогідно, оцінки військових витрат у 2023 середньомісячно €630 €385 млн) (діаграма «Експорт Франції військового обладнання у 2023 р.»).

Якщо риторика Макрона перейде у практичну площину підтримки України, то, звичайно, це знайде відображення у обсягах продажів озброєння. Хоча такі обсяги у 2022 р. зменшилися, порівняно з 2021 р., однак розширення допомоги Україні (на платній основі) поверне динаміку продажів до зростаючого тренду (діаграма «Продаж Францією озброєння»³¹).

Стосовно ж амбіцій Франції на лідерство у відстоюванні інтересів України, то поки це далеко від реальності. Так, двостороння військова допомога, надана Німеччиною Україні за останні два роки, становить понад €17 млрд. Двостороння ж військова допомога Франції суттєво «скромніша» – близько €2 млрд³².

³¹ Для оцінки обсягів продажів озброєння шведським інститутом SIPRI розроблено спеціальну вартісну систему, в основі якої лежать не вартісні ринкові показники, а радше фізичні індикатори (the SIPRI trend-indicator value – TIV). – Holtom P., et al. Measuring international arms transfers, <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/FS/SIPRIFS1212.pdf>.

³² Dupuis O. President Macron's Ukrainian arithmetic. – <https://lithuaniantribune.com/president-macrons-ukrainian-arithmetic/>

Франція-Україна: декларації і перестороги. Між тим, ряд політичних заходів надають обережні оптимістичні очікування стосовно того, що позиція Франції має цілком раціональну і виважену основу, і є підстави очікувати посилення значимості Франції у системі європейської безпеки, а також розширення військового співробітництва між Францією та Україною.

16 лютого під час візиту президента України В. Зеленського у Парижі було підписано безпекову угоду між Україною та Францією. Офіційно повідомлено, що в угоді йдеться, зокрема, про €3 млрд військової допомоги на цей рік та повну підтримку на шляху до ЄС та НАТО. Повідомлялося також, що дві країни планують створити партнерства для прискорення виробництва озброєння. Згадувалося, зокрема, виробництво дронів Delair, танків KNDS (це спільно французько-німецьке виробництво).

У цьому контексті винятково важливим політичним і безпековим заходом стало офіційне оприлюднення 4 квітня законопроекту про військове програмування (Military programming law – LPM) на 2024-2030 рр. (перед тим, як представити його законодавчим органам Франції)³³. Обсяг фінансування програми складатиме €400 млрд (\$435 млрд) інвестицій і покриває €413 млрд (\$450 млрд) військових потреб. Інвестиції включатимуть реалізацію потреб в додаткових боєприпасах і озброєнні після нападу росії на Україну, з врахуванням можливого конфлікту «високої інтенсивності» на європейському континенті.

Помітним символом певних зрушень стала спільна стаття міністрів закордонних справ Великої Британії і Франції на відзначення 120-річчя Антанти, опубліковану 7 квітня одночасно у провідних ЗМІ двох країн (відповідно, The Telegraph та Le Figaro)³⁴. У статті наголошується, що Україна має перемогти, оскільки якщо вона програє, програють усі. Ціна бездіяльності зараз буде набагато вищою, ніж ціна відбиття агресії Путіна. Тому міністри закликають до посилення підтримки України, адже Захід має зробити ще більше, щоби «забезпечити поразку Росії». Зазначимо, що досі лідери Франції та Великої Британії нечасто робили спільні кроки.

Між тим, слід також зауважити, що критика, яку щодо Макрона висловлював, зокрема, канцлер Німеччини Шольц, має під собою підстави. Так, трежер допомоги Україні, який веде Інститут світової економіки в Кілі, на час до підписання українсько-французької безпекової угоди допомога Україні від Франції становила близько 640 млн. євро, і Франція за цим показником була на 42 місці з 154 країн (щоправда, в цьому списку серед лідерів є Європейський Союз, до якого входить Франція)³⁵.

За даними міністерства оборони Франції, за час від 24 лютого 2022 р. Франція поставила до України військового обладнання на загальну суму 2,615 млрд. євро, а також надала 1,2 млрд євро, до Європейського фонду миру (EFF)³⁶. У списку, оприлюдненому міністерством оборони, є, зокрема, ракетні системи Crotale NG, Mistral, SAMP/T (спільна розробка з Італією), ракети Crotale, Mistral, Aster. Повідомляється, що Франція виготовить до кінця року 75 гармат Cesar.

Це, звичайно, небагато порівняно з тим, що Україна вже отримала від США і Німеччини. Якщо брати до уваги відсоток ВВП, то допомога Франції буде суттєво меншою за внесок Литви чи Естонії.

Можна також згадати і події минулих років, коли керівництво Франції блокувало закупівлі боєприпасів для України за межами ЄС. З іншого боку, ознаки зміни в позиції колись дуже скептичної стосовно України Франції цілком очевидні, навіть якщо це поки що здебільшого політичні декларації.

Звичайно, оновлений підхід президента Франції до війни в Україні виглядає вельми привабливим. Однак, критерієм достовірності стануть лише практичні дії. Станом на цей час "проукраїнська" риторика французького керівництва ще потребує підтвердження реальними справами, і відтак, поки що не йдеться про стійкість і незворотність підтримки Парижа, а питання підтримки України лишається заручником політичної кон'юнктури.

³³ Machi V. Macron sends \$438 billion military budget plan to French parliament. – <https://www.defensenews.com/global/europe/2023/04/04/macron-sends-438-billion-military-budget-plan-to-french-parliament/>

³⁴ Stéphane Séjourné et David Cameron: «L'amitié entre la France et le Royaume-Uni a contribué à bâtir un monde meilleur». – <https://www.lefigaro.fr/vox/monde/stephane-sejourne-et-david-cameron-l-amitie-entre-la-france-et-le-royaume-uni-a-contribue-a-batir-un-monde-meilleur-20240408>.

The world is safer for a renewed Entente. – <https://www.telegraph.co.uk/news/2024/04/07/world-is-safer-for-a-renewed-entente/>

³⁵ Ukraine Support Tracker. – <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>

³⁶ Ukraine: la France dresse le bilan des équipements militaires livrés. – <https://www.defense.gouv.fr/actualites/ukraine-france-dresse-bilan-equipements-militaires-livres>

З іншого боку, навіть за таких умов співпадіння інтересів на тлі поширення по обидва боки Атлантики настроїв, що мають небагато спільного з декларованими цінностями, є здобутком і можливістю, які потребують вдумливого і раціонального підходу.

Між тим, питання допомоги Україні сьогодні видається доволі прозорим. По-перше, вже визначено коаліцією «Рамштайн» – прискорення постачання вкрай необхідної зброї як для захисту території, міст і сіл, так і убезпечення українських воїнів. По-друге – недопущення «мирних» компромісних угод, які реалізовуватимуться за рахунок українців³⁷. По-третє – країни-лідери НАТО мають посилити свою підтримку оборони України, постачаючи передову зброю, відмовившись від хибної політики умиротворення агресора, яка (політика) поки приносить європейському співтовариству дедалі більше втрат.

У випадку Франції, напевне, йдеться більше про спільні можливості. Можливості спільного виробництва зброї можуть стати дуже добрим початком заміни конкуренції на співпрацю в інших галузях, залучення інвестицій в таких обсягах, коли їх захист на території України вже буде національним інтересом Франції. Про можливості політичного співробітництва доречно буде говорити вже по досягненню миру. У будь-якому випадку на той час Київ має навчитися говорити з таким непростим партнером, як Париж, однією мовою, наголошуючи на спільних інтересах.

³⁷ Daalder I., et al. What Ukraine Needs From NATO? Advanced Weapons—and Clarity on What Membership Will Require. – https://www.foreignaffairs.com/ukraine/what-ukraine-needs-nato?utm_medium=newsletters&utm_source=twofa&utm_campaign=China's%20Economic%20Collision%20Course&utm_content=20240329&utm_term=FA%20This%20Week%20-%20112017